

# UNENÄOLINE LAVASTUS

**A**ulis Sallise ooperi "Ratsamees" esietendusele 28. detsembril lisas kaalu ajalooline fakt, et taas pärast pikka vaheaega on "Estonia" laval soome ooper. Viimati lavastati Eestis soome ooper (Oskar Merikanto "Elina surm") 1928. aastal. "Ratsamehe" esietendusel viibis ka helilooja, kes etendusejärgsel päeval jagas pressikonverentsil esmanuljeid vaheldumisi dirigent Hannu Bisteriga.

**Aulis Sallinen:** Meeleolu pärast esietendust on hea. Mõtisklesin parajasti, mida õieti tähendab lavastada ooperit. Partituur on iseenesest dramaturgiline teos, milles helilooja on kindlaks määranud ajalise kestuse, dramaturgilise põhiplaani, dünaamika, meeleolunüansid. Oigupoolest on helilooja teose lavastanud juba kirjutades. Ooperi lavaletoomisel partituur visualiseeritakse. "Ratsamees" on visualiseeritud viiel korral ja kõik tulemused erinevad. Oleks raske öelda, milline neist on parim: ikka leiab lavastaja oma vormikeele, mis on loogiline ja toimib oma jõul, minemata vastuollu helilooja loodud partituuriga. Eile õhtul sündis niisamuti: lavastaja Ago-Endrik Kerge lõi visuaalsete vahenditega maailma, mis on loogiline, omapärane ja seetõttu väga mõjuv. Viis, kuidas teos on lavastatud, kriipsutab alla unemaailma — aeglasel legaatolikud üleminekud ilhest stseenist-vaatusest teise, keelpillide

pehmed pianissimod. Tõdeb ju Ratsamees ise teose lõpus: olen unest tehtud mees.

**Hannu Bister:** Olen osalenud "Ratsamehe" mitmes lavastuses. Seekord võtsime iihes lavastajaga lähtekohaks tänase maailma, hetke siin ja praegu. Sellest ka mõningad muutused partituuri algovariandis. Näiteks kaalusime pikalt, kas vaheaega ümber tõsta II vaatuse keskele. Selle lahenduse otsimisel lähtusin seisukohast, et ükski noot ei tohi kaduma minna.

**Aulis Sallinen:** Hämmastav küll, kuid see lahendus toimib hästi. On ju algovariandis kolm vaatust kahe vaheajaga. Et asju saab näha ise kandi pealt, on kunstis põnev, sarmikas.

Arvan, et "Ratsamees" on praegu ajakohasem kui 16 aastat tagasi Savonlinna ooperipidustustel esietendudes. Elame ajal, kui endise N. Liidu territooriumil sünnivad iseseisvad rahvusriigid, ja sellest ju ooper räägibki: inimeste tahtest ja vajadusest luua midagi uut, mille nimi on Soome. See on ooperis hargneva mehe ja naise armastusloo taust. Libretist Paavo Haavikko leiab, et see on vaid armastuse ja armukadeduse lugu, ei midagi muud. See on teose tuum, mis viib jutustust edasi. Aga taust on ajalooline hetk, milles parajasti elatakse. See pärast on soome vaatajale ooperi tekst arusaadav. Ma ei usu, et ka

eesti publikul oli teksti jälgimisega raskusi: lausa iga sõna pani kuulama ja see on teie lauljate teene. Eraldi tahaksin esile tõsta Urve Tautsi eeskujulikku soome keelt. Musitseerimistase oli selles esituses kõrge, mõtlen orkestrit, koori ja eelkõige soliste. Siin võlgnen lõviosa tänust Hannu Bisterile, kes tegi ära suure töö.

**Hannu Bister:** Eestis on kasutusel ooperi vähendatud orkestrikoosseisuga variant, kuid kõlaline vahe alpartituuriga on hämmastavalt väike. Kui puupuhkpille vähendada, kaob pisut kõlaümarusest, kõik muu aga jääb.

**Aulis Sallinen:** Ooperi lavastamine on suur töö, mis võtab aega 2—3 aastat. Kui minult telliti ooper "Kullervo" Helsingi uue ooperimaja avamiseks plaani järgi 1988. aastal ja siis selgus, et maja ei saa valmis enne 1993. aastat, hakkasin otsima teisi võimalusi teose ettekandmiseks mujal maailmas. "Kullervost" huvitus Los Angelese Ooperiteater ja selle esietekanne toimub k.a. veebruaris. Ooper on plaadistatud ja ilmub 3 CD-l pärast esietekannet. Parasjagu töötan uue ooperiga, mis kantakse ette 1994. aastal Savonlinna ooperipidustustel. Teose pealkiri on "Palee" ja see kaldub koomilise ooperi suunda.

EDITH KUUSK

Pärast "Ratsamehe" esietendust: A. Sallinen tänab Mati Palmi. Ehk õnnitleb ka peatset juubilari?

Foto:  
GUNNAR VAIDLA





# AGO-ENDRIK KERGE RATSAMEHEŠT

**M**a ei ole muusikateatris just palju lavastanud ja nii on minu kokkupuuted muusikateatri kunstnikega (ei tahaks neid nimetada ei näitlejateks ega lauljateks) ikka veel avastused. **Mati Palmi** nagu mitme teisegi "Ratsamehe" tegelasega — Urve Tautsi, Helvi Raamatu, Ervin Kärvetiga — puutusin kokku alles teist korda. Esimene oli Smetana "Müüdid mõrjsja".

"Müüdid mõrjsja" ja "Ratsamees" on lausa äärmuslikult erinevad teosed. "Müüdid mõrjsja" kosjasobitaja Kecal on Mati Palmi üks väheseid koomilisi osi, muidu on ta ikka rohkem kangelasena esinenud.

"Ratsamehes" peitub oht, et nimiosaline, kui selleks on piisavate kogemustega laulja, võib jääda passivseks: tuleb lavale, laulab oma osa ära ja kõik. Ratsamees on küll keskne tegelane, aga operi tegevustik keerleb tema ümber, isegi nagu väljaspool teda. Muidugi on ka selline lavastuskontseptsioon võimalik, ainult me ei läinud seda teed. Kuigi — ega me sellest päriselt mööda ka saanud. Pean lavastamisel väga oluliseks seda, kuidas otsida rolli sise- mist arengut, et tegelaskuju lahkuks lavastusest teistsugusena, kui ta sinna ilmus. Mati Palmi puhul oli

meeldiv, kuidas temagi seda arengut otsis. Ma ei tahagi lavastajana suruda teda lausa oma raamidesse, sest olen seda usku, et lavastus ja roll sünnivad koostöös, keegi ei tohi üksi lüüata. Selles suhtes oli "Ratsamehe" tegelaskond küll väga ühtne.

Lains laastus võttes on nii ooperis, draamas kui ka balletis kahte tüüpi näitlejaid: need, kes haaravad lavastaja ideid kiiresti, ja need, kellel see pikemat aega võtab. Mati Palm kuulub viimaste hulka. Ma ei tee siin kriitikat. Ei-ei. See on olnud inimese laadist. Mati Palmis on midagi soomeugrilikku, iirgeestilikku. Ta on pika hoovõtuga: rahulikult, end välispidiiselt avamata paneb ta asjad enda jaoks paika. Püüab endale selgeks teha, miks ta üldse laval on, ja kui juba on, siis miks rolli seisukohalt lähtudes. Tal on huvitav analüüsiivõime, ta on tähelepanelik, ta kuulab sind ja on selge, et kuuleb ka. Niiid kui "Ratsamees" on lõpusirgel, hakkab kõik, mida ta on endasse rahulikult laadinud, see aku kasuteguriga tööle, paneb sõiduki käima ja saavutab hea lõppkiirenduse. Küsimus, kas ta jõuab, langeb ära. Ehkki praegu on veel vara lõpptuleneusest rääkida, olen kindel, et Ratsamees Antti on Mati Palmi rolligaleriis eriline. Mitte ainult muusikaliselt.

See on ju XX sajandi ooper, mida "Estonia" teatri laval väga sageli just ei mängita. Nüüdisteost oma vokaalsete nõudmistega, raskete sisseastumistega jne. Muide, muusikaliselt oli Mati Palmil lavaproovi tulles lugu selge. Aga ma ei räägigi vokaalsest küljest. See peab niikuinii heal tasemel olema, kui tahad olla "Estonia" solist ja laulja, kellel on mainet ka maailmas, mida Mati Palmil kahtlemata on. Räägin sellest lisaväärtusest, mis peab olema teatris töötades.

Mati Palmil on hea füüsiline ettevalmistus. Lausa lust on näha, kuidas ta proovisaalis kahepuudaste pommidega mängib. "Füüsiline valmisolek" ja "vormi ajastamine" on sporditerminid, aga ka Voldemar Panso kasutas neid. Ajastamine. "Ratsamehe" lavaletulekuks oli ette nähtud november-detsember. Ja nüüd, detsembri lõpul, on Mati Palm oma osaga valmis. Ta vajab selleks täpselt nii palju aega, kui oli antud.

Muidugi on minu muljed põgusad, koostööd on olnud liiga vähe. Aga Mati Palm on see, kellega võib, peab ja tahaks koostööd teha.

Jõulu eel üles kirjutanud MARE PÖLDMÄE